

160. výročie založenia Matice slovenskej

Viete, že prvá matica vôbec nebola slovenská, ale srbská? A že aj pôvod tohto názvu treba hľadať v srbštine? Nie je to materstvo, ale znamená žriedlo, prameň, ale aj včelí úl. Srbskí maticári majú tento znak úľa dodnes. Maticiar prispieval do národnej kultúry. Tak ako to robia včely pri znášaní medu. Prvý predseda biskup Štefan Moyzes patrilo už 20 rokov pred zvolením do tejto funkcie medzi spoluzakladateľov Matice ilýrskej. Premenovanú neskôr na Maticu chorvátsku. Slováčok Moyzes bol v tých časoch profesorom záhrebskej Akadémie, kanonikom tamojšej kapituly a dokonca chorváckym vyslancom na Uhorskom sneme v Bratislave. Mohlo by sa zdať, že matice boli doménou národne sa prebúdzajúcich južných Slovanov. Matica česká vznikla iba 5 rokov po srbskej, Matica Moravská 1849. Postupne si tieto kultúrno-vydavateľské spolky pozakladala inteligencia všetkých slovanských národov s výnimkou Macedóncov žijúcich na území vtedajšej Habsburskej monarchie. Hoci Slovania tvorili 60% obyvateľstva, ale vládnucimi národmi boli Rakúšania a Maďari. Vznik Matice slovenskej predchádzali rôzne neúspešné pokusy. Katolíci sa nevedeli dohodnúť s evanjelikmi, „staroslováci“ s „novoslovákmi“. Určité zmiernenie medzi oboma táborami prišlo po nečakanej smrti Ľudovíta Štúra v roku 1856. Medzitým biskup Moyzes skončil pôsobenie v Záhrebe a vrátil sa do Banskej Bystrice aj so skúsenosťami so založenia a činnosti tamojšej matice. Zmenili sa aj politické pomery v monarchii, k čomu prispela aj prehratá vojna s Talianskom 1859. Slovenské hnutie nemal kto reprezentovať nakoľko zanikol aj Tatrin 1848. Až memorandové zhromaždenie zvolané do Turčianskeho Sv. Martina 1861 sa toho zhostilo, ale len okrajovo. Stanovilo Stály národný výbor, ktorý mal za úlohu aj vypracovanie Stanov Matice slovenskej ako spolku literárneho a Jednoty národa a života slovenského. Uvažovalo sa nad rôznymi sídlami ako Prešporok, Nitra, Brezno, ale nakoniec pomohol Turčiansky Sv. Martin, ktorý prijal ponuku. Matica chcela podľa stanov urobiť toho veľa. Vydávať časopisy, knihy, umelecké diela... a na to boli potrebné finančné prostriedky. Preto sa rozbehla národná zbierka. Prispeli obce, národovci, kňazi, ale aj chudobní ľudia. Dokonca aj cisár František Jozef. Vyzbierali 95 tisíc zlatých, z toho skoro 30 tisíc v hotovosti. Pri zakladaní MS bolo 984 členov, ale niekde sa uvádza aj 1 112. Ale na porovnanie Matica česká začínala s 35 členmi, chorvátska 150 a slovinská s 500 členmi. Prví členovia boli kňazi, úradníci, remeselníci, mešťania. Najmenej zemanovia. Žien tiež bolo ako šafránu. Zakladajúce Valné zhromaždenie Matice slovenskej sa konalo v Turčianskom Sv. Martine 4.8.1863. Zišlo sa tam 4-5 tisíc ľudí. Dvakrát viac ako malo mesto obyvateľov. Za predsedu zvolili rímskokatolíckeho biskupa Štefana Moyzesa a podpredsedom sa stal Karol Kuzmány, najvyšší predstaviteľ evanjelikov. Rozbehli sa etnografické výskumy, zbierková činnosť, výstavba maticného domu, vydávanie vedeckého časopisu, kalendárov, finančná podpora talentovaných študentov...

Škoda, že Kuzmány po 3 rokoch a Moyzes po 6 rokoch od vzniku Matice zomrel. Viedeň v rámci vyrovnania s Maďarmi prehodnotila Slovákov v Pešti a ďalšie memorandové požiadavky ostali len na papieri. Naopak Maticu obvinili z panslavizmu a politizovania. A tak 1875 prišiel zákaz jej činnosti. Ale aj tak zanechala v národe významné stopy. Matica sa obnovila až po vzniku prvej Československej republiky v 1919, ale ten príbeh je už iný.

Prvé slovenské gymnázium v Revúcej

Myšlienka Osemročného evanjelického gymnázia v Revúcej sa zrodila na stretnutí gemerských a malohonstských národovcov, ktorá sa uskutočnila pri príležitosti smútočnej slávnosti na počesť zosnulého P. J. Šafárika v novembri 1861 v Kobeliarove. Táto idea bola realizovaná 16.9.1862.

Tak mali možnosť vzdelávania sa aj v slovenskom jazyku. Revúca v tom období rástla a gymnázium malo šťastie aj na skvelých učiteľov. Múzeum Prvého slovenského gymnázia nám pripravil prezentáciu o tomto významnom období pre Slovákov.

Bolo zavreté 1874. Zavretie bolo naplánované a o niečo neskôr zavreli aj nižšie evanjelické gymnázium v Turčianskom Sv. Martine a katolícke v Kláštore pod Znievom. A za nimi nasledovalo aj zatvorenie jedinej celonárodnej kultúrnej ustanovizne Matice slovenskej.

Johanka Johanidesová Dobrá vôľa Brdárka

Na tri týždne v roku, od konca apríla do polovice mája, sa dedinka Brdárka mení, ako po šibnutí čarovným prútikom na európsky až svetový unikát. Hovoria jej aj “ slovenské Japonsko! Ľudí lákajú čerešňové sady. Napriek tomu tu žije len zo šesťdesiat ľudí. Žijú tu starousadlíci, ktorí sa živia prácou na malých gazdovstvách, ale aj niekoľko mladých rodín. Prisťahovali sa z miest, aby v dlhej doline okolo potoka zmenili chod svojho života. Jednou takou je aj Johanka Johanidesová so svojimi deťmi.

Johanka sa narodila 23.5.1976 v Topoľčanoch. Jediná dcéra akad. maliara Milana Johanidesa a akad. maliarky Nadeždy Ždinákovovej. Vyrastala vo Vlčích horách /okres Bardejov/ u svojej babičky z matinej strany, bývalej partizánky, protifašistickej bojovníčky- obec Kríže, v oblasti Turca- dedinka Príbovce- u starej mamy z otcovej strany /remeselníci, literáti, divadelníci /striedavo aj v Košiciach, Bardejove, v dedinke Ptičie /pri Humennom/ ...Študovala Strednú školu v Košiciach- Gymnázium Šrobárová, aj na škole umeleckého priemyslu - odbor keramika. Počas stredoškolských štúdií bola aktívna v oblasti hudby, divadla, filmovej tvorby, ekológie, sociálneho aktivizmu /squat Zelený dvor/ a iné. Neskôr štúdium artterapie /hlina/ v Olomouci. V súčasnosti sa venuje voľnej tvorbe /keramika a maľba/, sociálno-vzdelávacej práci pre najznámejšiu časť rómskej komunity - osadových rómov, zakladateľka sociálnokultúrnej dielne Dobrá Vôľa, venuje sa zachovávaniu tradičných remesiel v oblasti východného Slovenska. Je matkou piatich detí.

Do Brdárky prišla aj so svojou matkou. Johanka spolu s deťmi vyrába nádhernú, ohňom pálenú keramiku. Je to tradičný postup, ktorý je časovo náročnejší, no jedinečný. Jej vízia je vytvorenie slobodného tvorivého priestoru. Pretože to nie je obyčajná keramická dielňa. Je to dotyk prírody cez hlinu, cez ruky, ktoré tvoria jedinečné výrobky. Aj keď sa povie, že tam zastal čas...áno je to tak. Pocítite tam jedinečnú spojitosť s prírodou či už cez zvieratká, rastliny, stromy, vodu, magické miesta... Kde je harmónia a mier, úžasný pokoj na duši. Toto všetko pocítite aj v ich keramike.

Zuzka Háková

„Pár o slov o sebe ...

„...písať nebudem, celá som sa vypísala v mojich básňach a napísala som tam o sebe úplne všetko!“

Narodila sa v septembri 1976. Na ZŠ chodila do Sirku. Pokračovala na Gymnázium M. Kukučina v Revúcej. V Banskej Bystrici ukončila PgFUMB. Počas štúdia na fakulte bola aktívnou členkou literárneho klubu LITERA 2. Publikovala v zborníkoch, ale i celoštátnych periodikách. Po ukončení vysokej školy sa zamestnala ako učiteľka I. stupňa v ZŠ Hviezdoslavova v Revúcej. Po piatich rokoch v školstve si urobila prestávku a odišla do kanadského Vancouveru. Bola to škola života v každom ohľade...Vrátila sa aj so synom. Potom učila na ZŠ v Sirku. Narodilo sa jej ďalšie slniečko v živote, druhý syn. Znovu učí na ZŠ Hviezdoslavova v Revúcej. V 2014 sa jej podarila vydať zbierku básní MOZAIKA.

Napísala :

Ak ma chceš (s)poznať,

otvor a čítaj...

„Ale veď cisár je nahý“, vykričlo odrazu malé dieťa.

„ Vieš, tieto ŠATY nie sú šité na telo, ale z každodenných okamihov človeka pre jeho dušu, “ odpovedal tíško autor.

Tibor Gajan

Na Brdárku sa príst'ahovali ako skupina kamarátov pôsobiacich v oblasti ekológie a trvalej udržateľnosti. Ešte počas pôsobenia v Revúcej rozmýšľali o založení tzv. komunity, alebo skupinky úzko spolupracujúcich nadšencov a navzájom si pomáhajúcich. Zaujímal ich vzácne ovocné sady s rôznymi starými druhmi ovocia, stará ľudová architektúra a ľudové remeslá, ktoré boli v tom čase na Brdárke ešte zachované a živé. Boli 4 – 5 dospelí a 1 dieťa. Pridali sa do každodenného života na Brdárke. Založili občianske združenie Alter Natíva, ktoré zastrešovalo oficiálne ich činnosť a aktivity. Začali organizovať rôzne vzdelávacie aktivity, semináre zamerané na Permakultúru. Organizovali brigády – čistenie potokov, sadov obce. Niektorí začali pomáhať v rozvoji obce pomocou obecných, alebo verejno-prospešných prác, iní záhradkárčili. Pán Gajan sa začal zaoberať popri činnosti v občianskom združení AN aj gazdovaním – chovom kôz, nakoľko v okolí obce boli zarastené a opustené sady, ktoré sú rajom pre kozy. Vyrábali syr aj na predaj. Gazdovanie potrebuje človeka na plný úväzok, aj celú rodinu dennodenne bez prestávky. Tiež potrebuje mať vysporiadané pozemky, na ktorých robí (pasie, kosí...). Gazda potrebuje aj z niečoho žiť, čiže si musí vedieť predat' svoje produkty. Toto všetko bolo namáhavé najme príst'ahovalcom. Zároveň bol aktívny aj v Alter Natíve, kde hlavným programom bol rozvoj starých remesiel, stavebných techník. Tak postupne získaval zručnosť s drevom, slamou, hlinou. Postupne zrenovovali svoje domy aj domy spoločné, v ktorých organizovali semináre. Práca s prírodnými materiálmi ho veľmi zaujala. A tak padlo rozhodnutie. V Kremničke Banská Bystrica vyštudoval odbor kachliarstvo. Prax získaval od rôznych starých kachliarov na Gemeri, ktorí ho naučili prastarý spôsob stavania pecí. Takže niečo sa naučil aj z učebníc, videí aj z iných krajín. Napr. v Rusku sú veľmi šikovní kachliari a ruské kachle sú veľmi účinné. Teraz sa venuje kachliarstvu naplno. Má radosť, že jeho obľúbená činnosť už uživí aj jeho rodinu. Stavia pece kachľové, murované, sporáky, krby aj rôzne exteriérové stavby – grily, udiarne atd. Popri stavbe pecí robí aj tradičné hlinené omietky.

Dobšinky

Spevácku skupinu Dobšinky založila Vierka Šmelková, ktorá na základe aktivít z Jednoty dôchodcov Slovenska, chcela aj takto zviditeľniť Dobšínú. Väčšina piesní je zameraná na banícke prostredie, o prírode, láske. Spievajú aj bullenerskom, maďarskom a nemeckom nárečí. Najviac vystupujú v rodnom meste Dobšiná pri rôznych kultúrnych podujatiach ako sú Turíce, Oslavy jari, SNP... Tiež na úrovni regiónu, okresu, ale aj v družobnom meste Rudabánya v Maďarsku. V Margecanoch sa zúčastnili na II. ročníku krajskej prehliadky speváckych skupín seniorov. Tiež v Mníšku nad Hnilcom. V Rožňave na výročí Matice slovenskej. V roku 2018 od primátora získali Cenu mesta za úspešnú reprezentáciu na kultúrnych podujatiach. 24.6.2023 sa spevácka skupina Dobšinky zúčastnila na stretnutí Karpatských Nemcov v Kežmarku. Spievajú pre radosť a divákovi rozdáajú dobrú náladu.